

Hus med
istoria

1

2

5

Söderköping

Söderköpings storhetstid inföll under medeltiden. Staden var då en av Sveriges viktigaste hamnstäder och platsen för kungakröningar, riksmöten och andra viktiga politiska händelser.

På 1600-talet förlorade Söderköping sin ställning när hamnen inte längre var brukbar. Byggandet av Göta Kanal och etablerandet av en vattenkuranstalt under 1800-talets första hälft gav ny kraft till staden men storstadstiden var förbi.

Gatunätet har kvar sin medeltida struktur medan bebyggelsen i huvudsak bär präglet av småstad vid sekelskiftet 1800-1900. Av de fyra medeltida kyrkorna i staden finns två kvar ovan jord.

RÅDHUSTORGET - MUNKBROGATAN

Rådhusorget har alltid varit stadens nav. Härifrån utgick huvudgatorna till de tre stadsdelarna som åarna delade in staden i.

1. Rådhuset. Det första rådhuset byggdes under 1200-talets första hälft. Det utökades med ett torn på 1400-talet och efter en krigsbrand 1567 byggdes rådhuset om i renässansstil. Det revs 1773 och efter fyra år stod det nuvarande rådhuset klart, ovanpå den medeltida källaren. Rådssalen i 1700-tals-stil och förmaket används som sammankomst- och vigsellokal. Resten är ateljéer och utställningslokal. Byggnadsminne. **Stenbron** bredvid är från 1850-talet.

2. Blomqvistska huset. Huset uppfördes 1857-59 och köptes 1862 av handlaren C. A. Blomqvist. Med sitt praktfulla yttre var det stadens finaste privathus. Källaren med 12 kryssvalv, var lager för Rehnbergs spritfirma, som hade utskänkning i en byggnad bredvid. Byggnadsminne tillsammans med nr 3.

Munkbrogatan kallades Långa strätet eller Långa gatan under medeltiden. I ena änden låg rådhuset, torget och hamnen och i andra änden bron och ingången till klosterområdet. Byggnaderna idag är främst från 17- och 1800-talen, några med medeltida källare. Bron byggdes 1912.

3. Magasinet är byggt på 1850-talet, ombyggnaden 1906 är ritad av Verner Northun. Byggnadsminne tillsammans med magasinet i Källargränd och nr 2.

4. Braskens hus har en senmedeltida källare/bottenvåning med en överbyggnad från 1700-talet. Enligt folklig tradition skulle biskop Hans Brask ha haft ett tryckeri här. Han ägde Lilla och Stora biskopsgården vid Munkbrogatan under 1500-talet, en av dem kan ha varit detta hus. Byggnadsminne. (Bild första sidan)

5. Munkbrogatan 10 är från 1700-talet och har varit hållgård där man parkerade häst och vagn medan man handlade. Handelsbod fram till 1900-talet.

DROTHERM

Området har en lång och intressant historia präglad av tiggarmunkar och fattiga hospitalshjon. Här fanns kloster, två kyrkor och invid låg stadsgårdar, biskopsgårdar och hantverkskvarter.

Linköpingsgatan ledde till vägen mot Linköping. Här gick den norra gränsen för konventsområdet.

6. I hörnet vid Hopspitalsgatan finns ett hus från 1800-talet med hög gråstenssockel och senmedeltida källare. Huset kan vara flyttat från kanalområdet. Lusthuset är från 1885.

Trångsundsgränd. Ungefär mitt i gränden, någon meter ner under marken, ligger koret till klosterkyrkan. Gränden gick tidigare ända ner till ån, där ån var smalare, därav namnet Trångsund.

7. Byggnaden i hörnet vilar på korets murar. Huset är från 1700-talet och kan vara flyttat från området där Göta kanal drogs fram i början av 1800-talet.

8. Byggnaden längre ned i gränden står även den

på rester av koret och är byggd i korsvirke under 1700-talet, ev. tidigare. Det stora röda timrade uthuset är från 1800-talet.

9. På andra sidan Trångsundsgränd ligger två stugor, den större från 17-1800-talet och den mindre från 16-1700-tal. Den äldre byggnaden är så låg att dörren skär takfoten. Andra ålderdomliga drag är ryggåstaket, skorstenens placering och att halva huset är uthus. Huset visar hur fattigstugorna kan ha sett ut, men då utan panel och ett mindre fönster.

10. Byggnaden längst ner i gränden vilar på en medeltida källare. Huset är knuttimrat, från 1700-talet, kanske något tidigare. Det har tidigare funnits en port i husets östra del som Trångsundsgränd gick genom ner till Storån. På tomten, under jord, finns flera 1200-tals murar. (Bild på broschyrens baksida)

Skvallertorget är stadens minsta torg och ligger ovanpå resterna av konventet och den senare begravningsplatsen. Här har arkeologerna funnit hundratals gravar. Namnet Skvallertorget kommer av

ordet skvalt och skvala som betyder skvätta, sorla. Skvaltkvarn är en kvarn av ålderdomlig typ.

11. Kvarnverksamhet har funnits i staden sedan 1200-talet, bl a där den fortfarande bedrivs på andra sidan ån, i en byggnad med anor från 1500-talet.

Hospitalsgränd

12. Huset på andra sidan Skvallertorget står på en tomt som omfattades av begravningsplatsen. Det är ett timmerhus byggt i början av 1800-talet, påbyggt senare med en våning.

13. Huset bredvid, närmast kyrkan, ett timmerhus från 1800-talets första del, är även det byggt på begravningsplatsen och har äldre murar under huset.

Broder Everts gränd har fått namn efter en hospitalsföreståndare som fick lokal helgonstatus på 1500-talet. Reformationen hindrade dock en verklig kanonisering. Vid hospitalet fanns fattighjon som Blinde Jöns, Ingeborg träben, Karin stumpfot och Bengt dumbe, vars namn beskriver deras öden.

I gränden har arkeologerna funnit kyrkans murar,

12, 13

fragment av medeltida gravstenar och 1300-talsmynt.

Hospitalsgatan kallades under medeltiden Brödragatan och Klostergatan.

14. Det reveterade huset i hörnet Hospitalsgränd/Hospitalsgatan är byggt 1873. Huset vilar direkt på konventskyrkans murar. Här har man hittat ett flertal fragment av medeltida gravhällar, bl a en stavkorshäll från 1000-talet. Huset bredvid är byggt 1992-93 på klosterkyrkans grundmur. Även uthuset utmed Hospitalsgränd har medeltida murar och källare.

Konventet

Franciskanerna, gråbröderna, var en tiggardorden som levde på gåvor. Tiggardordnar anlade relativt öppna kloster, s k konvent, i stora städer och Söderköping var en betydande stad på 1200-talet. Konventet i Söderköping var det första på Sveriges fastland, grundat 1235, tolv år efter att orden bildats.

Konventsområdet bestod dels av klosterkyrkan, dels av hus att sova, äta, arbeta och studera i samt

15

16, 17

18, 17

uthus, örtagård, bryggor och bodar. En mur avgränsade området mot resten av staden. Konventet byggdes säkert på samma sätt som nere i Europa med en stor, hög kyrka byggd i tegel på en grund av gråsten. Koret var åttkantigt, i gotisk stil. I en gravkrypta i koret, som troligen finns kvar under jord, är prinsessan Magdalena Karlsdotter begravd (1445-1495). Hon var dotter till kung Karl Knutsson Bonde.

Vid utgrävningar i området har man uppskattat kyrkans längd till 40-45 meter och man har gjort fynd av murar och tegelgolv till klostret. Man har även funnit stavkorshällar från 1000-talet som är gravstenar för högt uppsatta, ofta kyrkliga personer. Troligen har en tidig kyrka funnits på platsen före konventet.

Efter reformationen, på 1530-talet, revs konventet och området tillföll hospitalet på andra sidan Storån. Klosterområdet användes då som begravningsplats för de fattiga hospitalsjhjonen. Hospitalet lades ned 1786 och området bebyggdes med små enkla stugor för mindre bemedlade.

Drothemsgatan och kyrkan har fått sina namn från Drotten eller Drotin som betyder Herre/Gud.

15. Drothems kyrka och klocktorn var landsbygdens kyrka. Under 1000-talet redan fanns här en kyrka, man har bl a hittat runstensdelar, stavkorshällar och ett hängsmycke i form av ett krucifix, i en ung flickas grav från tiden. Dagens kyrka är från 1200-talets senare del och där finns en del medeltida inventarier. Klocktornet från 1700-talet ersatte takryttaren där klockorna tidigare hängde.

16. "Kalle mä pipas stuga" (Rydebergsstugan) är en parstuga från 16- eller 1700-talet. Det är en medeltida hustyp som påträffats vid utgrävningar i staden. Ringaren och stenhuggaren "Kalle mä pipa" bodde här under sekelskiftet 18-1900. Huset har varit permanentbostad fram till 1966.

17. "Johanssons hus" är ett rött timrat tvåvåningshus med körlider till gården med dubbla portar. Den äldsta delen, mot gatan, vilar på klosterområdets mur. Under 1700-talets senare del byggdes huset på med en våning. Här bedrevs gästgiveri. Före renoveringen på 1990-talet fanns två lägenheter och ett järnspiselrum. Tomten är ett kappland=152,5 m².

Den flerfaldige OS-guldmedaljören brottaren Ivar Johansson har bott här.

18. "Lottagården" eller "Knäckegummans gård" består av tre mindre hus från skiftet 16-1700 som bildar två rum och kök. Kan vara flyttat från Göta Kanal. Knäckegumman tillverkade och sålde karameller under 1920-talet. Under andra hälften av 1900-talet ägdes husen av Lottakåren. Privatbostad.

KYRKPARKEN

19. S:t Laurentii kyrka och klockstapel. Kyrkan är från 1200-talets slut, då en treskeppig basilika. På 1400-talet byggdes den om till en hallkyrka i tegelgotik. Ett fjärde skepp tillkom på 1500-talet då kapellen mellan vapenhuset och sakristian byggdes in. Den är uppkallad efter martyren S:t Laurentius som återfinns på en kalkmålning på sakristians gavel. Kyrkan har unika inventarier från medeltiden.

Den 50 m höga klockstapeln i trä byggdes 1583 av Anders "Stapelmakare". Här hänger 4 ton klockor.

20. Klockaregården. Klockarbostad från 1800-talets början och epidemisjukhus runt 1865. Används numera av kyrkan. Huset är uppfört i timmer med en modern locklistpanel men har fått behålla sina ålderdomliga knutlådor.

21. Mulachska huset. Vid sin död efterlämnade läkaren C G Mulach, verksam 1784-1827, medel till detta hus för gamla och sjuka. Idag är här konstnärateljéer.

22. Gamla gymnastiken. Byggdes 1809 och funge-

20, 21

rade som skollokal till 1861. Därefter blev huset inrett för gymnastik. Byggt i korsvirkesteknik.

23. Gamla trivialskolan. Söderköpings äldsta bevarade skolbyggnad, med bottenvåning från tidigt 1500-tal. Övervåningarna är från 1781. Skolan som startade på medeltiden låg i bottenvåningen och hade tre rum. Den användes som skola till 1861, därefter som fattigstuga, ålderdomshem och bibliotek. Huset disponeras nu av hembygdsföreningen S:t Ragnhilds Gille som stadshistoriskt museum.

24. Gamla prostgården vid Prästgatan, byggdes på 1700-talet och användes fram till 1912 som prästgård. Innan den byggdes om till bostadshus fanns här bibliotek, konditori och kafé.

25. Bossgård. Putsad timmerbyggnad från 1700-talet. Dess föregångare Kungsgården Bossgård är känd sedan medeltiden och omtalas i medeltida urkunder, med ägare som Svantepolk Knutsson, Bo Jonsson Grip, Karl Knutsson Bonde, och Gustav Vasa. På Bossgårds ägor låg Helgeandshuset och senare hospitalet.

SÖDERKÖPINGS INNERSTAD

STORGATAN var huvudgatan i stadsdelen och har alltid haft ungefär samma sträckning.

26. Källarhuset och Garvaregården. Källarhusets nedervåning är från tidigt 1500-tal medan övervåningen i trä är från 1700-talet. Källarväggarna är 1,5 m tjocka. Byggnadsminne som omfattar även Garvaregården från ca 1800, ombyggd 1878, och lusthus från 1890-talet. Här drevs garverirörelse till ca 1950.

27. Kung Johans hus. Traditionen förknippar huset med Johan III som uppmanade borgarna att bygga stenhus efter krigsbranden 1567, då även rådhuset byggdes om. Källaren är från 1400-talet och resten av huset från 1500-talets slut. Spår av trappgavlarna syns på vinden. Skoaffären kom till 1910. Byggnadsminne liksom hela gårdsmiljön. Bostadshuset mot gatan är från 1700-talet, övriga hus på gården från 1800-talet. Var stadens gästgiveri 1825-1855 och hållgård för häst och vagn.

28. Hjalmar Svenssons kött, fläsk & matvaruaffär. Butikshuset mot gatan uppfördes 1922-23 och butiken fanns där fram till 1980. Affären hörde till stads-

gården bredvid där charkuteritillverkningen skedde i gårdshuset. Huvudbyggnaden mot gatan i reverterat timmer är liksom gårdshuset uppfört i slutet av 1700-talet eller början av 1800-talet.

29. Åpromenaden 1. I samma kvarter ut mot ån ligger byggnader från 1800-talets början och framåt. En äldre, senmedeltida huskropp är inbyggd i huset: 6 x 12 meter med 70 cm tjocka väggar och tunnvälvd källare med metertjocka väggar. I husen har Söderköpingsposten legat vid sekelskiftet 1900.

30. Bokhandel. Huset byggdes 1815 och överväningen var då borgmästare Cederborgs bostad. Borgmästaren hade vid Göta Kanals invigning 1832 Carl XIV Johan på besök här. I gatuplanet fanns det bokhandel precis som nu.

31. Storgatan 4, "Högbergiska gården" är en handelsgård med hus från 1700-talet närmast gatan. De har senare fått ett 1800-talsutseende. Gården som sträcker sig genom hela kvarteret på medeltida vis har fått den gamla uthusbebyggelsen ersatt med bostadslängor.

32

32

34

SKÖNBERGAGATAN var vägen mot Skönberga kyrka och tingsplats och vidare mot Småland och Tjust. **Hagatorget** anlades vid 1800-talets mitt tillsammans med en park mot ån.

32. Norra sidan, åsidan av Skönbergagatan har bebyggelse huvudsakligen från 1800-talet. **Nr 1** Bankhuset är från 1820-30, **nr 3** 1840-60, **nr 5** 1850-70. Raden bryts av **nr 7** som brunnit och ersatts med ett nytt hus, dock är bostadshuset på gården, "Schubertska gården" kvar från 1850-talet. **Nr 9** 1870-80, **nr 11A** 1820-50, **11 B** är en stor timmerbyggnad från 1860-70, **nr 13** 1800-talets mitt, **nr 15** 1700-talsstomme ombyggd under 18- och 1900-tal. **Nr 17** var en hantverksgård med sadelmakeri och skomakeri byggd runt 1800 (bild på gårdsmiljön) och **nr 19** "Grefbergiska gården", putsat timmerhus i flera delar, f d stall och magasin, 1844. **Nr 21** består av två sammanbyggda timmerhus från 1700-talet och **nr 23** "Wessmanska gården" är från 1860-80 med modernare flyglar.

33. Missionshyddan byggdes 1895 och huset bredvid byggdes som barnhem 1902. Publik örta-
gård finns vid "Hyddan".

34. Erixonska gården. Det vackra putsade huset i korsvirkesteknik byggdes för uthyrning i nedervåningen 1850. Man kunde gå rakt genom huset och komma ut till den engelskinspirerade trädgården som upptog hela gården. Det var folklivsforskaren Sigurd Erixons barndomshem på 1890-talet.

35. Kopparslagaregården. Hantverksmiljö från 1700-talet. Kopparslagare Hedström köpte gården av en bryggare 1848 och byggde till gårdshusen. Välbevarat exempel på hantverksgård med mangård, kopparbod och lager i lilla huset mot gatan, verkstad med gesällrum på vinden, bryggstuga, vedbod och stall på gården.

35

36. Söderköpings brunn. Brunshotellets, "Slottets", äldsta delar är från 1770-talet, ombyggda 1851. På andra sidan Skönbergagatan ligger **läkarbostaden**, numera hotellannex, i en äldre byggnad, ombyggd 1820-30 av Dr Olof Lagberg. Mitt emot Slottet ligger **Brunssalongen** från 1819. I parken på andra sidan ån ligger **Brunnskyrkan** från 1898 i nationalromantisk stil och **Brunnslasarettet** som användes 1893-1976.

De tre gästvillorna med 12 rum vardera som låg i parken och det stora badhuset bredvid Slottet är borta, liksom schweizeriverandan och kägelbanan.

Brunnsverksamheten startade 1719 då man ansåg att vattnet från S:ta Ragnhilds källa var hälsosamt. Det utvecklades till en vattenkuranstalt 1842 med bad och drickkurer.

Under 1900-talets början fanns en roddfärja över kanalen för att gästerna skulle kunna ta stärkande promenader upp på Ramunderberget till serveringsvillan och musikkapellet som fanns där.

Brunnsverksamheten upphörde på 1960-talet. Idag hotell, restaurang och konferensanläggning.

37. Mangelgården är byggd 1776-77. Namnet kommer av att det fanns en stenmangel för stadens invånare i ett uthus på Skönbergagatan 12 där byggna- de ursprungligen låg. Huset togs ned stock för stock 1945 och återuppfördes här för att bli vandrarhem. Tidigare var grindstugan vandrarhem.

38. Korskullen. S:t Ragnhilds Gille, bildat 1918, flyt- tade i "Skansenanda" hit gamla byggnader. De som står på ursprunglig plats är **grindstugan** från 1700-ta- let, **mangårdsbyggnaden** från 1800-talets slut och **lusthuset** på kullens topp. Det senare är byggt av Dr Lagberg 1832. Det innehöll hembygdsmuseum på 1920-talet. Campingplatsen har funnits sedan 1941.

Väderkvarnen är byggd 1851 på Hägerö i Gryts skärgård och användes för malning av säd till 1914. 1930 fraktades väderkvarnen på prämar in till Söder- köping. **Loffboden** kommer från Uggelö som tillhörde Thorönsborgs herrgård, är troligen från 1700-talet. **Fiskartorpet** är en ryggåstuga med torvtak från 1700-talet som beboddes av en fiskarfamilj vid Häl- lerstadsjön på Hylinges ägor i Västra Husby.

ÅGATAN

I Storån gick båtarna upp till Rådhusorget under medeltiden, innan ån grundades upp. Vid torget möter Storån Lillån. Lillån byggdes över ca 1860.

39. Tingshus byggt 1902. Senare använt som kommunhus och skola.

40. Arbetarföreningens hus. Byggnaden tillkom 1882 och blev stadens nöjeslokal med teater, bio och stadens första folkbibliotek. Senare auktionskammare, restaurang och nu vårdcentral. Bevarade takmålningar av Filip Ringkvist.

41. "Kastenhof" är det första riktigt stora hyreshuset i Söderköping. Det byggdes 1894 av grosshandlare Kastensson. (Bild bakom texten.)

42. "Blomkvistska gården". Huvudbyggnaden är från 1700-talets slut. Övriga bostadshus är från 1800-talets andra hälft. Ladugård, stall och uthuslängor bildar ett U och är från sekelskiftet 1700/1800. Under 1900-talets första hälft fanns här en handelsträdgård. Idag privatbostad.

43. Komministergården byggd i putsat timmer är

från 1700-talet och har medeltida källare med 1,5 m tjocka väggar.

44. Stadsläkarens gård. Huset byggdes av stadsläkaren på en medeltida källare under 1800-talets första del. Här föddes 1886 poeten och psalmdiktaren Bengt E Nyström. Idag restaurang.

45. Stadshotellet byggdes 1911 och ersatte en gammal skjutsstation på platsen. Det blev en omtyckt restaurangmiljö med trädgårdsservering. Idag ombyggt till bostäder.

46. Von Hornska huset. Huset byggdes som privatbostad av greve von Horn på 1830-talet ovanpå en medeltida källare. Det köptes 1855 av staden till gästgiveri och stadshotell tills det nya byggdes.

47. Kv Forseman. "Lindnerska gården" är en av de bäst bevarade handels- och hållgårdarna. Miljön är från 1800-talets början men flera av husen har senmedeltida källare. Det åttkantiga huset på gården är byggt 1830 och har bl a varit kafferosteri. Huset mot gatan är även det byggt 1830. Längorna utefter Hamngatan är ombyggda magasin från samma tid.

48

49

50

KANALHAMNEN

Göta Kanal invigdes 1832. Utloppet är i Mem, dit en 5 km lång cykel- och promenadväg går på den gamla dragvägen. På väg mot Mems sluss passerar man Tegelbrukets sluss. Av kanalens 58 slussar finns 12 i Söderköpings närhet.

Ovanför reser sig **Ramunderberget**. Man kommer till bergets topp och utsiktsplatsen via trappor vid slussen eller via en körväg bortom bron över E22. Naturresevat.

Kanalvillorna är byggda under 1900-talets första årtionde. De hade namn som Villa Rosa, Villa Viking, Villa Nordanå, Kanalhyddan och Port Artur.

Magasinsgatan (bild nedan) är en liten idyllisk gata med hus från 1800- och tidigt 1900-tal. Nr 8 är en kanalstuga flyttad från Duvkullen nedre sluss. I närheten låg Söderköpings första järnvägsstation från 1898, idag riven.

48. Magasinen påminner om en tid med fraktbåtar på kanalen som lossade och lastade varor här. De putsade magasinen längst västerut byggdes till Kanalens öppnande 1832. De i trä är från 1898.

49. Fyrtornen och rensriet. Silobyggnaden från 1950-talets slut byggdes om 2004 till bostäder och fick då en tillbyggnad på taket. Byggnaden bredvid innehöll tidigare spannmålstork och rensri, idag är det kontor, butiker och restauranger.

50. Slussvaktarbostaden är uppförd 1869-1870 och beboddes av den som skötte Söderköpings sluss. Stugorna hade 1 rum och kök samt vindsammare och en trädgård för husbehovsodling.

51. Trumkällan finns i den lilla vita byggnaden ovanför slussen, en bit upp på berget. Källan är känd sedan medeltiden. Brunshuset byggdes ursprungligen 1821, men har återuppbyggts efter en rasolycka.

Text, layout, foto: Monica Stangel Löfvall

Foto: Thomas Petterson

Illustration: Björn Svensk

Söderköpings kommun 2015, www.soderkoping.se

Turistinformation: +46(0)121-18160

SÖDERKÖPING.SE